

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-15>

**BALANCE OF PRIVATE AND PUBLIC PRINCIPLES
AS A PRINCIPLE OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW**

**ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО НАЧАЛ
ЯК ПРИНЦИП ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Patskurkivskyu P. P.

*First-year master's student
of the Educational and Research
Institute of Law
of Taras Shevchenko National
University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Пацурківський П. П.

*студент I курсу магістратури
Навчально-науковий інститут права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Нещодавно Верховною Радою України було ухвалено в новій редакції Закон України «Про авторське право і суміжні права», який набув чинності з 01.01.2023 р. [1]. В числі багатьох інновацій цього Закону було по суті змінено юридичну конструкцію публічної ліцензії як власне у цьому Законі, так і в Цивільному кодексі України [2] (далі – ЦКУ). Законодавець України вніс і ряд інших суспільних інновацій у право інтелектуальної власності. Попри це в доктрині права інтелектуальної власності продовжує залишатися ряд узвичаєних стереотипів, які, на нашу думку, негативно впливають на адекватне сприйняття його змісту правокористувачами. Одним з них є позиціонування права інтелектуальної власності як абсолютного й такого, яке захищає головню потреби та інтереси творців об'єктів інтелектуальної власності, залишаючись індиферентним до потреб та законних інтересів користувачів цими об'єктами [3, с. 12]. То ж як саме вирішується наразі ця дилема за законодавством України?

Метою дослідження є з'ясування характеру позиціонування вітчизняним законодавцем начала збалансованості приватного і публічного інтересів в праві інтелектуальної власності.

У якості ключових методологічних інструментів аналізу проблеми обрано антропосоціокультурний і порівняльно-правовий підходи, а також методи системного й структурно-функціонального аналізу.

Парадигмальна матриця розуміння сутності права інтелектуальної власності викладена у ст. 418 ЦКУ. У ч. 1 цієї статті йдеться про те, що під ним слід розуміти право особи на результат інтелектуальної (творчої) діяльності чи на інший об'єкт цього права, визначений ЦКУ або іншим законом держави. Ч. 2 ст. 418 ЦКУ знову ж таки наголошує,

що це право «становлять *особисті* (виділено мною. – П.П.) немайнові права права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається» [2] ЦКУ або іншими законом держави. Ч. 3 цієї статті наголошує, що: «Право інтелектуальної власності є непорушним, ... крім випадків, передбачених законом» [2]. Отже, згідно ст. 418 ЦКУ право інтелектуальної власності є головно особистим правом творців об'єктів інтелектуальної власності.

Як переконує аналіз оновленого Закону України «Про авторське право і суміжні права», принципова позиція українського законодавця щодо розуміння природи і мети права інтелектуальної власності у ньому не змінилась [1].

Цікаві спостереження дозволяє зробити й аналіз відповідної судової практики України, зокрема, Постанови Верховного Суду від 17 січня 2024 р. у справі № 308/7570/18ц (провадження №61-7051 св 23). У ній міститься правовий висновок ВС в справі за позовом про порушення особистих та майнових авторських прав позивачки і стягнення з відповідачки належної компенсації. Квінтесенція фабули справи полягає в тому, що відповідачка використала в навчальних цілях у навчально-методичному комплексі для студентів університету частину автореферату на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук позивачки без її дозволу і навіть не зазначила імені авторки автореферату та джерела запозичення [4].

Суд першої інстанції, рішення якого було залишено без змін апеляційним судом, посилаючись на спеціальний Закон України «Про авторське право і суміжні права» відмовив у задоволенні позову [1]. Проте Верховний Суд не погодився з таким висновком попередніх судів і зазначив, що за загальним правилом будь-яке використання твору як об'єкта права інтелектуальної власності будь-ким іншим можливе лише з дозволу особи, якій належить «виключне право дозволяти використання цього об'єкта» [4]. Тобто, він підтримав доктрину виключності (абсолютності) права інтелектуальної власності. При цьому ВС зазначив, що «вільне використання твору, яким є цитування, можливе лише із зазначенням імені автора і джерела запозичення» [4]. І тут же Верховний Суд здійснив по суті коперніканський переворот у тому, як саме належить розуміти істинну природу цитування – до нього вдаються тому, що в цьому є суспільна потреба. Принагідно ВС пояснює: «По своїй суті цитування є найбільш значущим обмеженням авторського права. Воно служить своєрідним фундаментом для інших обмежень авторських прав» [4].

Потреба у таких обмеженнях зумовлена, на нашу думку, дуалістичною природою об'єктів права інтелектуальної власності. Вони,

з одного боку, спроможні задовільняти приватні інтереси їх творців чи за певних обставин, їх легітимних власників, з іншого боку – інтереси необмеженого числа їх користувачів, тобто, публічні інтереси. Такі об'єкти, залишаючись зазвичай особистою власністю їх творців чи правомірних володільців (до речі, цей термін зустрічається в ЦКУ 23 рази), з часом набувають і властивостей загальносуспільного (головно загальнокультурного) надбання. Тобто, дуалізм природи об'єктів права інтелектуальної власності постійно вимагає від законодавця пошуку динамічної збалансованості приватного інтересу творців цих об'єктів, їх власників або володільців та публічного інтересу незрівнянно ширшого кола їх користувачів.

Однією з інноваційних для правозастосовної практики України правових форм посилення збалансованості приватного та публічного інтересів у праві інтелектуальної власності наразі заявила про себе публічна ліцензія. Хоча у державах-членах ЄС це уже традиційний інститут права інтелектуальної власності, його повноцінне юридичне утвердження в Україні пов'язане, як уже зазначалося вище, із набуттям чинності новою редакцією Закону України «Про авторське право і суміжні права» та внесенням відповідних змін до ЦКУ.

Зокрема, згідно із п. 5 ч. 1 ст. 48 вищезазначеного Закону публічна ліцензія визначена законодавцем як форма розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права чи на об'єкти суміжних прав, а згідно ч. 2 цієї ж статті публічна ліцензія є правочином, який повинен бути вчинений в письмовій (електронній) формі. У межах цього правочину в акцептанта виникають права і обов'язки завдяки вчиненню ним конклюдентних дій, які передбачені умовами публічної ліцензії (офертою) суб'єкта авторського права. Принципово важливо, що згідно вимоги ч. 1 ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» у його оновленій редакції умови публічної ліцензії повинні бути доступними невизначеному наперед колу осіб, а також мати такий спосіб оприлюднення, який би забезпечував вільний доступ до них будь-якого потенційного акцептанта за допомогою інформаційно-комунікаційних систем з будь-якого місця та в будь-який час за його вибором [1]. Тобто, за своєю правовою природою вона не може бути виключною в принципі. В цьому проявляється діалогічність приватного і публічного інтересу у праві інтелектуальної власності. Вона знайшла своє відображення й у ст. 444 "Публічна ліцензія на використання твору» ЦКУ [2].

Правова природа публічної ліцензії на використання об'єкта суміжних прав, згідно ст. 455 ЦКУ, ідентична щойно проаналізованам нами властивостям публічної ліцензії на використання твору [2]. В науковій літературі резонно зауважується, що суб'єкт суміжних прав

зазвичай не обмежений у розповсюдженні охоронюваних суміжним правом результатів власних культурних досягнень як відкритого контенту, якщо він при цьому переслідує мету надання своїх здобутків необмеженому колу осіб для їх оцінки й обговорення [3]. Принагідно зазначимо, що публічна ліцензія на об'єкти суміжних прав зазвичай врегульовує відносини тільки споживачів із правовласником, але вона ніяк не стосується авторських прав.

Важливі особливості реалізації публічної ліцензії в разі обов'язкового колективного управління правами на об'єкти суміжних прав вітчизняний законодавець наводить в Законі України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» [5].

Аналіз цивільного законодавства України, положень, оцінок і висновків Верховного Суду переконує, що балансування приватного та публічного інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності є його ціннісним епіцентром, постійно перебуває у фокусі уваги держави та має характер принципу цього права. Позиціонування непорушності права особи на результати її інтелектуальної, творчої діяльності чи на інший об'єкт права інтелектуальної власності в законодавстві України є головно вираженням розуміння державою становища творця об'єктів права інтелектуальної власності як слабшої сторони у порівнянні зі становищем користувачів цими об'єктами.

Література:

1. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
2. Цивільний кодекс України. Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 4: Право інтелектуальної власності / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2023.
4. Постанова Верховного Суду від 17 січня 2024 р. у справі № 308/7570/18ц (провадження № 61-7051 св 23). URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/117473137?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl01
5. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав. Закон України від 5.05.2018 № 2415-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text>